Victor CELAC

LEXICOGRAFIA ACTUALĂ ŞI CORPUSURILE ELECTRONICE

Tratarea unor cuvinte învechite sau regionale în DEX

DEX-ul este, pe bună dreptate, cel mai popular dicţionar al limbii române apărut în ultimele decenii. Aşa cum se afirmă în prefaţa primei ediţii (1975), acest dicţionar conţine, în primul rând, „*vocabularul românesc actual*” şi se adresează unui public larg: „*tuturor celor care folosesc în mod curent limba română*”. În continuare în aceeaşi prefaţă se mai afirmă: „*În acest dicţionar intră şi cuvinte populare, regionale, arhaisme etc., care apar în operele clasice ale literaturii române*”.

În articolul de faţă ne-am propus să analizăm oportunitatea prezenţei unor arhaisme şi regionalisme în DEX, din perspectiva surselor avute în vedere la elaborarea unui dicţionar cum este DEX-ul: dicţionar într-un volum, destinat unui public larg.

Din punctul nostru de vedere, chestiunea esenţială priveşte criteriul conform căruia despre un cuvânt dat s-ar putea spune că este suficient de învechit, regional sau rar pentru a nu fi înregistrat în DEX, altfel spus, pentru a fi exclus din DEX. Desigur că nu este nevoie să inventăm roata; o sugestie găsim chiar în prefaţa DEX-ului, citată de noi mai sus: „În acest dicţionar intră şi cuvinte populare, regionale, arhaisme etc. *care apar în operele clasice ale literaturii române*”. Precum vedem, se are în vedere criteriul dat de ocurenţele cuvintelor într-un corpus de surse ale limbii române considerat reprezentativ. Dar, cu această afirmaţie din prefaţa DEX-ului, problema nu este rezolvată până la capăt, pentru că nu se precizează ce se înţelege prin acest concept: *operele clasice ale literaturii române*, care anume sunt acestea? Vom reveni cu unele consideraţii asupra acestui aspect, după ce vom prezenta cele două mari tipuri de surse ale limbii pe care trebuie să le aibă în vedere autorii de dicţionare: **1.** Sursele primare şi **2.** Sursele secundare (v. anexele).

1. Surse primare: textele propriu-zise, beletristice, ştiinţifice, religioase, publicisitice etc. În cazul acestui tip de surse, lexicograful găseşte cuvintele în contextele lor de utilizare, le analizează semantic, stabileşte prin analiză ce sensuri au ele. Am denumit această categorie de surse „surse primare”, deoarece, după părerea noastră, ele reprezintă „mediul natural” în care se desfăşoară „viaţa cuvintelor”. Aceasta este metoda ştiinţifică fără de care nu poate fi concepută lexicografia modernă, la care au recurs mari înaintaşi precum H. Tiktin, L. Şăineanu, S. Puşcariu şi colaboratorii săi ş.a.

LR, LIX, nr. 2, p. 207–240, Bucureşti, 2010

BDD-A563 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:34 UTC)

2. Surse secundare: dicționare disponibile, glosare, lucrări dedicate lexicului, formării cuvintelor, terminologiilor etc. Aici lexicograful găsește deja o anumită analiză semantică a cuvintelor. Bineînțeles că și acest tip de surse trebuie luat în calcul de către oricine și-a propus să facă noi dicționare.

Lexicograful trebuie să analizeze și să valorifice, cu discernământul necesar, ambele tipuri de surse, pentru ca în final să redacteze articolul din dicționarul la care lucrează.

În acest articol ne-am propus, de asemenea, să elucidăm cât mai detaliat care a fost atitudinea lexicografilor români față de cele două tipuri de surse pe care le-am prezentat mai sus; am încercat să deducem această atitudine chiar din modalitatea de redactare a unor cuvinte învechite, regionale, rare. În plus, am beneficiat de facilitățile oferite de un corpus electronic în care am căutat și am analizat atestări suplimentare pentru cuvintele la care ne-am oprit.

În mod concret, am întreprins următorii pași:

1. Am selectat din lista de cuvinte de la litera *C* din DEX câteva zeci de cuvinte învechite, regionale sau rare.

2. Am comparat redactările din DEX cu redactările din alte 9 dicționare (surse secundare; v. anexele), notând de fiecare dată definițiile date de aceste dicționare. De asemenea, am notat citatele valorificate de dicționare (DEX-ul și DM-ul nu dau citate, însă celelalte dicționare: TDRG, ȘĂIN., CADE, DA, DLR, NDU și DEXI dau mai multe sau mai puține citate pentru ilustrarea sensurilor). În lista dicționarelor consultate au intrat, în afară de DEX, cele mai importante dicționare elaborate în cultura română pe parcursul secolului al XX-lea: TDRG, ȘĂIN., CADE, SCRIBAN, DA, DL, DM; despre o parte dintre aceste dicționare suntem deja în măsură să afirmăm că ele au fost folosite de autorii DEX-ului ca repere directe sau indirecte, chiar dacă nu toate acestea sunt dicționare explicative într-un volum, adresate publicului larg. În plus, am notat situația cuvintelor selectate în două dicționare apărute în ultimii ani, după DEX: NDU și DEXI, care, bineînțeles, nu pot fi considerate surse ale DEX-ului, din motive de cronologie elementară. Din punctul de vedere al momentului actual și al preocupărilor actuale în lexicografie ele trebuie însă luate în calcul ca surse, pentru simplul motiv că au apărut și sunt disponibile.

3. Am verificat situația cuvintelor selectate în corpusul electronic menționat, adică am inventariat și am analizat semantic contextele în care apar aceste cuvinte în corpus, comparându-le totodată cu situația din dicționarele avute în vedere. În perspectivă, acest corpus va fi îmbogățit (poate chiar până la 2000–3000 de cărți) și, ceea ce este la fel de important, va fi organizat pe domenii, genuri, perioade, astfel încât el să fie reprezentativ pentru limba română. Deocamdată acest corpus este, de fapt o colecție de texte românești (mai vechi și mai recente), în care se pot face anumite căutări automate. Pentru procesarea automată am folosit un program special creat pentru procesarea corpusurilor de mari dimensiuni: *LUCON* (Cătălin Mititelu, http:// sourceforge.net/ projects/ lucon), cu ajutorul căruia se pot face căutări transversale și anumite tipuri de căutare avansată. Orice afirmație pe care o vom face în continuare în acest articol despre numărul de ocurențe ale unui cuvânt

BDD-A563 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:34 UTC)

dat nu trebuie nicidecum absolutizată, în sensul că, atunci când vom spune că am găsit în corpusul electronic un număr oarecare de citate cu un cuvânt dat (1, 5 sau 10 citate), înseamnă, evident, că avem în vedere corpusul electronic în forma lui actuală. Atunci cînd corpusul va fi îmbogăţit cu noi texte, e de aşteptat ca şi numărul de atestări pentru multe cuvinte să crească.

4. În corpusul electronic am găsit şi am analizat atestări mai mult sau mai puţin numeroase, pentru alte cuvinte, tot de la litera *C*, care nu figurează în DEX, dar se întâmplă să fie înregistrate de alte dicţionare.

Modalitatea de prezentare a materialului din anexele propuse (p. 214–220) este următoarea:

În prima coloană sunt cuvinte care figurează în DEX, iar în coloana a doua – cele care lipsesc din DEX, dar se întâmplă să fie înregistrate de alte dicţionare, şi pentru care dispunem, de asemenea, de atestări în corpusul electronic. Cuvintele din fiecare coloană sunt numerotate.

La fiecare cuvânt, fie că este din prima coloană sau din cea de-a doua, apar, de regulă, următoarele elemente:

1. Cuvântul cu formele de bază; variantele lexicale sau de scriere în [ ], dacă este cazul; numărul de dicţionare în care apare cuvântul dat şi numărul de citate cu acest cuvânt, găsite în dicţionare şi în corpusul electronic, în [ ].

2. Lista dicţionarelor consultate, împreună cu definiţiile şi citatele, în măsura în care apar, sau cu o linie, în cazul în care un cuvânt dat nu este înregistrat într-un dicţionar sau în mai multe. În cazul în care, în dreptul unei sigle de dicţionar, în loc de definiţie am scris „idem”, înseamnă că este vorba de o definiţie similară sau identică cu cea din dicţionarul din alineatul precedent.

3. Sursele de unde provin citatele sunt indicate, în general, prin numele autorului scris cu capitale mici [FILIMON, ALECSANDRI, EMINESCU], fără precizarea operei şi a paginii. Atunci când un dicţionar prezintă două sau mai multe citate dintr-un autor, am indicat acest număr, folosind o linie de pauză. În cazul în care într-un dicţionar apare un singur citat dintr-un autor oarecare, am trecut doar sigla, fără a indica nici un număr. În cazul citatelor care apar în mai multe dicţionare şi în corpusul electronic, am făcut de fiecare dată specificarea corespunzătoare [v. corpus], [acelaşi citat în]. În unele cazuri am înregistrat şi atestări ale unor derivate de la cuvântul cercetat, mergând pe ideea că importanţa unui lexem în limbă este direct proporţională cu puterea lui de derivare.

La prima vedere, s-ar putea spune că este greu de ştiut de ce unele cuvinte precum: *capan* **(1)** [FILIMON şi doc. neliterare vechi], *capanliu* **(2)** [GHICA şi doc. neliterare vechi], *chiocec* **(3)** [GHICA, citat unic], *ciflic* **(4)** [GHICA, BOLINTINEANU şi surse mai vechi], *culoglu* **(5)** [BĂLCESCU, citat unic], *culucciu* **(6)** [ALECSANDRI şi DRĂGHICI] au intrat în DEX (v. anexele, coloana I), iar alte cuvinte din acelaşi domeniu, precum: *caimea* (**1**, col. II) [cronicari, EMINESCU – 6], *câşlă* **(2)** [cronicari, IORGA, EMINESCU, graiuri], *circov* **(3)** [PANN, graiuri], *cleft* **(4)** [RUSSO, ZAMFIRESCU, EMINESCU, DJUVARA], *cociş* **(5)** [P. MAIOR, EMINESCU, graiuri] nu au intrat în DEX (v. anexele, coloana II). În special absenţa cuvântului *câşlă* din acest dicţionar este greu de justificat, atât din perspectiva atestărilor, cât şi din perspectiva faptului că acest cuvânt apare în toate celelalte dicţionare.

BDD-A563 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:34 UTC)

Din punctul de vedere al surselor primare şi al numărului de ocurenţe, dacă am face abstracţie de înregistrarea sau neînregistrarea acestor cuvinte în dicţionarele anterioare (surse secundare), am putea spune că mai degrabă ar merita să intre în DEX cuvinte atestate, între alţii, la D. ZAMFIRESCU, EMINESCU, N. DJUVARA, şi despre care avem informaţii că sunt cunoscute în unele graiuri actuale, decât cuvintele cu ocurenţe mai puţin numeroase, la autori mai vechi, precum FILIMON, GHICA, BOLINTINEANU, BĂLCESCU. Urmărind situaţia acestor cuvinte în diferite dicţionare, am descoperit de mai multe ori situaţii ca aceea a cuvântului *culoglu* (v. anexele, col. I, cuv. nr. **5**), care apare pentru prima dată în dicţionarul ŞĂIN. (e vorba de dicţionarele pe care le-am consultat), cu un citat ilustrativ din BĂLCESCU. Toate celelalte dicţionare dau o definiţie similară, unele dintre ele însoţind-o cu acelaşi citat din BĂLCESCU, iar altele limitându-se să dea definiţia, fără citat. Suntem în măsură să afirmăm că înregistrarea acestui cuvânt în dicţionarele româneşti se datorează, în principal, atenţiei cu care Lazăr Şăineanu a citit şi a fişat scrierea *Românii supt Mihai Vodă Viteazul.* Ceilalţi autori de dicţionare au valorificat această „achiziţie", dar poate că nu toţi erau la fel de îndreptăţiţi să reţină acest cuvânt. DA, dicţionarul tezaur, indiscutabil, trebuia să noteze acest cuvânt, aşa cum a şi procedat. Acelaşi lucru se poate spune despre un dicţionar cum este CADE, de vreme ce el se subintitulează „*Dicţionarul limbii române din trecut şi de astăzi*". În cazul unui dicţionar precum DEX-ul, lucrurile nu sunt atât de limpezi. Unica motivare, pentru faptul că lexemul *culoglu* a fost înregistrat în DEX, ar putea fi dată de presupunerea că scrierea lui Nicolae Bălcescu *Românii supt Mihai Vodă Viteazul* a fost inclusă de către autorii DEX-ului în categoria „*operelor clasice ale literaturii române*" (v. prefaţa DEX-ului). Dacă ne îndreptăm atenţia spre celelalte cuvinte din prima coloană din anexele prezentate, ar trebui să admitem, după acelaşi raţionament, că şi scrierile lui Ion Ghica, Ienăchiţă Văcărescul, Dimitrie Bolintineanu, ba chiar Dimitrie Cantemir şi Dosoftei, mitropolitul Moldovei, sunt, de asemenea, *opere clasice ale literaturii române.* O asemenea clasificare poate fi desigur admisă, dar aceasta nu este o problemă de filologie sau de lexicologie, ci de istorie a literaturii române. Din punctul de vedere al unui lexicograf, problema se pune în termenii următori: dacă un cuvânt oarecare apare o singură dată sau de două ori la un autor precum Nicolae Bălcescu, Ion Ghica, Dimitrie Bolintineanu, şi în rest nu a fost descoperit în scrierile vreunui alt autor român şi nici nu a fost găsit la procesarea automată a unui corpus de 300 de cărţi (= circa 65 000 pagini), şi acel cuvânt figurează în DEX, atunci înseamnă că, acest dicţionar, pentru a fi consecvent cu el însuşi, ar trebui să înregistreze şi să definească orice cuvânt care apare în scrierile autorilor menţionaţi mai sus, adică DEX-ul ar trebui să reflecte integral lexicul acestor scriitori. În realitate, acest lucru nu se întâmplă, pentru că, procesând automat textul lui Bălcescu, am descoperit o serie de cuvinte care apar la acest scriitor, apar, de asemenea, la alţi autori, mai vechi şi mai recenţi decât Bălcescu, şi totuşi nu figurează în DEX:

haznadár s.m. (înv.) „vistiernic al sultanului sau al domnitorului" [nu apare în DEX; apare însă în alte 6 dicţionare: NDU, DA, SCRIBAN, CADE, ŞĂIN., TDRG; circa 25 de citate: CRON. MUNT., NECULCE, GHEORGACHI, ALEXANDRESCU, GORJAN, BELDIMAN, BĂLCESCU, KOGĂLNICEANU].

BDD-A563 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:34 UTC)

tefterdár s.m. (înv.) „ministru de finanțe în Imperiul Otoman; controlor financiar al unei provincii turcești" [nu apare în DEX; apare în alte 7 dicționare: DEXI, NDU, DLR, SCRIBAN, CADE, ŞĂIN., TDRG; 18 citate: DRH, IORGA, AMIRAS, CRON. MUNT., FN, BĂLCESCU, FILIMON].

Putem spune că, deocamdată, nu este clar de ce, pe de o parte, în DEX există unele cuvinte (turcisme ieşite din uz: *capan, chiocec, ciflic, culoglu* etc.) pentru care am descoperit un singur citat, din BĂLCESCU, FILIMON sau GHICA, iar, pe de altă parte, alte cuvinte de acelaşi tip (*haznadar, tefterdar* etc.), pentru care am identificat un număr mult mai mare de atestări, la mai mulți autori, între care sunt aceiaşi scriitori, adică BĂLCESCU sau FILIMON, nu au fost reținute în DEX.

Încă un exemplu de acelaşi fel (cuvânt care apare în textul lui Bălcescu, dar nu apare în DEX) este:

flăncuít adj. (despre unități militare) „apărat la flanc" [apare în 2 dicționare: NDU, ŞĂIN.; 1 citat: BĂLCESCU: *Un escadron de pedestrime din Ungaria şi Ardeal, comandată de Sigridie Prunitz, moravul,* ***flăncuită*** *de călărimea ungurească din Ungaria de Sus*].

Cu privire la acest cuvânt s-ar putea aduce obiecția, întru totul întemeiată, că el este ieşit din uz şi, din acest motiv nici nu trebuia să apară în DEX, cu atât mai mult cu cât există corespondentul *flancat*, acceptat de limba actuală. Dar aceeaşi observație ar fi trebuit să fie valabilă şi pentru cuvântul

măscuít adj. (înv.) „mascat".

Deşi acest cuvânt sugerează un aer la fel de revolut ca şi *flăncuit* şi are corespondentul *mascat*, acceptat de limba actuală, el apare în DEX.

*[Sursele în care se atestă *măscuit*, în conformitate cu DLR, vol. M (1965) sunt NEGRUZZI şi ALECSANDRI.]

Dacă ne vom îndrepta atenția spre unele cuvinte din domeniul „materiale, stofe, obiecte de îmbrăcăminte etc.", spre unele apelative, spre unele cuvinte formate pe terenul limbii române, observațiile şi concluziile vor fi aceleaşi (v. anexele).

Despre verbul *comprometarisi* (cuv. nr. **25**), înregistrat numai în DA şi atestat la RUSSO şi la ALECSANDRI, se poate spune, ca şi în alte cazuri, şi tot pe bună dreptate, că nu trebuie să intre în DEX, deoarece limba română actuală a acceptat neologismul *a compromite.* Totuşi, situația pare a se complica dacă răsfoim puțin DEX-ul şi găsim la literele *M*, şi, respectiv, *O*, verbele:

meritarisí (înv.) „a merita".

* [DLR s.v., atestat la ALECSANDRI]

ocuparisí (înv.) „a (se) ocupa".

* [DLR s.v., atestat la KOGĂLNICEANU şi ALECSANDRI].

Deocamdată nu pledăm nici pentru scoaterea din DEX a cuvintelor din prima coloană a anexelor prezentate şi nici pentru introducerea cuvintelor din coloana a doua într-un dicționar care şi-a propus să reflecte lexicul limbii actuale. Tot ce am făcut a fost să le punem față în față şi să reflectăm asupra criteriilor care au stat la baza (ne)introducerii lor într-un dicționar care se adresează publicului larg şi care şi-a propus să reflecte limba română actuală.

BDD-A563 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:34 UTC)

Trecând la observaţiile finale şi la concluzii, am vrea să atragem atenţia asupra unor situaţii de natură să creeze o imagine distorsionată asupra statutului şi a circulaţiei unor cuvinte în limbă, dacă cineva interesat rămâne doar la ceea ce rezultă din dicţionarele limbii române. Am arătat că există unele cuvinte, care apar în diverse dicţionare cu acelaşi citat, care trece dintr-un dicţionar în altul, începând de la TDRG până la DEXI: *chiocec* (col. I, cuv. nr. **3**) (GHICA), *culoglu* (col. I, cuv. nr. **5**) (BĂLCESCU), *camohas* (col. I, cuv. nr. **13**) (FILIMON), *ciudit* (col. I, cuv. nr. **19**) (CARAGIALE). Văzând această situaţie, o persoană interesată poate trage concluzia îndreptăţită că este vorba de cuvinte extrem de rare sau chiar hapaxuri). În cazul lexemelor de mai sus, o asemenea concluzie este confirmată şi de corpusul electronic, care nu a dat la iveală atestări suplimentare, însă se pot descoperi alte cuvinte cu aceeaşi situaţie în dicţionare – un singur citat perpetuat dintr-un dicţionar în altul – pentru care corpusul electronic poate pune la dispoziţie atestări suplimentare, în număr mult mai mare şi din scriitori diferiţi.

Am făcut şi testul căutării cu Google pe Internet, în pagini scrise în limba română, care a dat rezultate concludente. Pentru cuvinte precum *calembec, calemcheriu, calevri* ş.a. numărul ocurenţelor găsite este de ordinul 10–20, acestea fiind, în marea lor majoritate dicţionare (dexonline etc., deci ne întoarcem la categoria surselor secundare), precum şi contextele pe care le-am găsit deja în corpusul nostru, în operele lui Alecsandri, Ispirescu ş.a. [texte care există şi pe Internet]. În schimb, pentru *chiţimie* (v. anexele, col. II, cuv. nr. **15**), numărul ocurenţelor este de ordinul sutelor. O parte dintre acestea sunt nume proprii, dar există şi o serie de astestări unde acest cuvânt este substantiv comun, în presa din zilele noastre sau în alte texte din actualitate – surse primare: ***Chiţimiile*** *în care locuiesc studenţii* [= căminele studenţeşti care oferă condiţii mizerabile].

Dicţionarele adresate publicului larg, făcute pentru limbile cu o tradiţie lexicografică mult mai bogată (engleză, franceză) se editează cu o cadenţă remarcabilă: Larousse apare în fiecare an cu o nouă ediţie, înregistrând termenii noi, cu o oarecare generalizare, şi în acelaşi timp, renunţând la unii termeni care au circulat în secolele trecute, locul lor fiind, din perspectiva perioadei actuale, în dicţionarele de tip tezaur, sau în dicţionarele de arhaisme. De exemplu, citind nu demult romanul *La petite Fadette* al scriitoarei franceze George Sand (autoare contemporană cu unii scriitori români precum Bălcescu, Alecsandri, Filimon), am găsit cel puţin două cuvinte: *sauteriot* „copil obraznic", *grelet* „greier", care nu figurează în ultimele ediţii într-un volum ale dicţionarelor Larousse şi Robert, deşi în acest roman ele apar de zeci şi zeci de ori. Ulterior, am găsit aceste cuvinte în TLF.

Prin urmare, autorii unor dicţionare străine, adresate publicului larg, s-au învăţat să ţină pasul cu uzul limbii şi, implicit, să renunţe la cuvintele complet ieşite din uz, care altfel s-ar constitui într-un fel de balast, distorsionând imaginea asupra limbii actuale pe care ar putea să şi-o facă cineva studiind lista de cuvinte a unui asemenea dicţionar.

BDD-A563 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:34 UTC)

ANEXE

I. CELE DOUĂ MARI CATEGORII DE SURSE:

1. SURSE PRIMARE – CORPUSUL ELECTRONIC

Circa 300 de cărți (= 65 000 pagini) începând cu unele dintre cele mai vechi texte româneşti din sec. al XVI-lea, până la texte din zilele noastre, procesate cu programul LUCON (Cătălin Mititelu, http://sourceforge.net/projects/lucon).

2. SURSE SECUNDARE – DICȚIONARELE LIMBII ROMÂNE

DEX (**1998**) = *Dicționarul explicativ al limbii române*. Ediția a II-a. Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998 [1 vol.; conține definiții şi etimologii].

DEXI (**2007**) = *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*. Coordonator ştiințific Eugenia Dima. Editurile Arc şi Gunivas, Chişinău, 2007 [1 vol.; conține definiții, citate şi etimologii].

NDU (**2006**) = *Noul dicționar universal al limbii române.* Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu. Editura Litera Internațional, Bucureşti, 2006 [1 vol.; conține definiții, citate şi etimologii].

DM (**1958**) = *Dicționarul limbii române moderne.* Sub direcția prof. univ. D. Macrea. [Bucureşti], Editura Academiei, 1958 [1 vol.; conține definiții şi etimologii].

DL (**1955**) = *Dicționarul limbii române literare contemporane.* Sub direcția prof. univ. Dimitrie Macrea şi acad. Emil Petrovici. Vol. I, A–C (1955), [Bucureşti], Editura Academiei Române [dicționarul are în total 4 vol. (1955–1958), care acoperă tot alfabetul A–Z; conține definiții şi citate].

DA (**1940**) = *Dicționarul limbii române* [cunoscut şi ca *Dicționarul Academiei* (serie veche)]. Sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Tomul I. Partea II: [Litera] *C*. Bucureşti, Tipografia Ziarului „Universul", 1940. [DA are în total 5 vol. şi o fasciculă, care acoperă literele A–C, D–de, F–I, J–lojniță (1913–1948); conține definiții, numeroase citate din surse şi etimologii].

SCRIBAN (**1939**) = August Scriban, *Dicționaru limbii româneşti.* Ediținea întâia. Iaşi, Institutul de Arte Grafice „Presa Bună", 1939 [1 vol.; conține definiții, uneori citate personale, foarte rar citate din surse, etimologii].

CADE (**1931**) = I.-Aurel Candrea – Gh. Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat.* Partea I: *Dicționarul limbii române din trecut şi de astăzi* de I.-Aurel Candrea. Partea II: *Dicționarul istoric şi geografic universal* de Gh. Adamescu. Bucureşti, Editura „Cartea Românească" [1926–1931] [1 vol.; conține definiții, uneori citate personale, adesea citate din surse, etimologii].

ŞĂINEANU[4] (**1922**) = Lazăr Şăineanu, *Dicționar universal al limbii române*. A patra ediținue revăzută şi adăugită. Institutul de Editură „Scrisul românesc", Craiova, 1922 [1 vol.; conține definiții, uneori citate personale sau din surse şi etimologii].

TDRG[1] (**1903**) = H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch.* Band I, *A – C*. Bukarest, Staatsdruckerei, 1903 [dicționarul are în total 3 vol. (1903–1924), care acoperă tot alfabetul A–Z; conține definiții, citate din surse şi etimologii].

* * *

BDD-A563 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:34 UTC)

CUVINTE DIN DOMENIUL „INSTITUȚII, NOȚIUNI ADMINISTRATIVE, OCUPAȚII, etc."

Apar în DEX:

1. CAPÁN, *capanuri*, s.n. [9 dicționare; 8 citate].
DEX: (Turcism înv.) Magazie care servea ca depozit (de alimente) pentru trupele turcești.
DEXI: idem. DOC.
NDU: idem. FILIMON [v. corpus].
DM: idem.
DL: –
DA: idem. URICARIUL – 2: *Îndestularea* ***capanului*** *împărătesc*; FILIMON – 2 [v. corpus]; GHICA [același citat în TDRG].
SCRIBAN: idem.
CADE: idem. FILIMON [v. corpus].
ȘĂIN.: idem. FILIMON [v. corpus].
TDRG: idem. FILIMON [v. corpus]; GHICA: *Prețurile... se fixau pe fiecare an de marele* ***capan*** *din Țarigad* [același citat în DA].
CORPUS:
DOC. EC. – 2: *Și au dat la* ***capan*** *înpărătesc cașcaval și telemea... | Să ia pe seama calemgiului de la* ***capan***.
FILIMON – 2: ***Capanul*** *împărătesc geme de berbecii, untul, mierea și grâul Valahiei... | Acest județ* [Teleormanul] *este un* ***capan*** *împărătesc nesecat* [aceleași atestări în TDRG, ȘĂIN., CADE, DA și NDU].

2. CAPANLÍU, *capanlii*, s.m. [Var.: **capanlâu** s.m.] [9 dicționare; 15 citate].
DEX: (Turcism înv.) Negustor turc care achiziționa alimente pentru aprovizionarea trupelor turcești.
DEXI: s.v. *capanlîu.* idem. GHICA [același citat în TDRG, ȘĂIN., DA și NDU].
NDU: s.v. *capanlîu.* idem. GHICA [același citat în TDRG, ȘĂIN., DA și DEXI].
DM: idem.
DL: –
DA: s.v. *capan.* idem. IORGA – 2, URICARIUL – 2; GHICA [același citat în TDRG, ȘĂIN., NDU, și DEXI].
SCRIBAN: idem.
CADE: idem. GHICA: *Ori, grâu, orz, ovăz, unt... se luau de* ***capanlii*** *de la săteni.*
ȘĂIN.: idem. GHICA [același citat în TDRG, DA, NDU și DEXI].
TDRG: idem. GHICA: ***Capanlăii*** *au tăiat nartul grâului* [același citat în ȘĂIN., DA, NDU și DEXI].
CORPUS:
DOC. EC. – 9: *Să fie dator a-l vinde, prin știrea Divanului, la* ***capanlâii*** *ce vor fi cu cărțile Domnii Mele de slobozenie.*

3. CHIOCÉC, *chiocecuri*, s.n. [7 dicționare; 1 citat].
DEX: (Înv.) Numele unui dans turcesc.
DEXI: idem.
NDU: idem. GHICA.
DM: idem.
DL: –
DA: (Turcism învechit) Un dans turcesc. Cf. ȘIO; GHICA: *Au pornit pe la amiaz' soitarii..., jucând* ***chiocecurile***, *strâmbându-se la lume pe uliță* [același citat în ȘĂIN. și CADE].
SCRIBAN: –
CADE: Un danț turcesc. GHICA [același citat în ȘĂIN. și DA].
ȘĂIN.: idem. GHICA [același citat în CADE și DA].
TDRG: –
CORPUS: –

Lipsesc din DEX:

1. CAIMEÁ, *caimele*, s.f. [5 dicționare; 13 citate]
DEX, DM, DL, ȘĂIN., CADE: –
DEXI: (Turc. înv.) Scrisoare sau notă oficială (de la un comandant turc) E. VĂCĂRESCUL [același citat în TDRG și DA].
NDU: (Înv.) Bancnotă turcească; scrisoare sau notă oficială a unui comandant turc. EMINESCU [v. corpus].
DA: (Turcism) **1.** Scrisoare sau notă oficială (de la un comandant turc). E. VĂCĂRESCUL [același citat în TDRG și DEXI]; BELDIMAN – 2. **2.** Bancnotă turcească. CONV. LIT. (1889); N. REV. R.
SCRIBAN: (Vechi) Scrisoare oficială. Cf. BELDIMAN; Bumașcă, bilet de bancă.
TDRG: (Înv.) **1.** Scrisoare sau notă oficială. E. VĂCĂRESCUL: *Îi veni o* ***caimea*** *de la Melechi-Pașa... prin care-l înștiința de războiul nemților* [cu Poarta] [același citat în DA și DEXI]. **2.** Bancnotă turcească.
CORPUS:
PSEUDO ENACHE KOG. – 2: *Îndată au făcut 3* ***caimele*** *către împăratul, arătând pe boeri de haini... arătând în trustele* ***caimelile*** *cum că moldovenii sînt vinovați la toate.*
EMINESCU – 6: *Curând va-ncepe a funcționa banca de fițuici care va împle țara cu* ***caimele***, *va face să dispară numerariul... | Acuma se mai pregătesc* ***caimelele*** *și prefacerea țarii în șosea rusească* [1 din aceste 6 citate este în NDU].

2. CÁȘLĂ s.f. [Var.: **câșlá** s.f.] [9 dicționare; 16 citate].
DEX: –
DEXI: (Milit., înv.) Tabără de iarnă a tătarilor; (Reg.) Așezare de păstori unde se mulg oile sau vacile; stână.
NDU: (Reg.) Așezare de păstori unde se mulg oile sau vacile; stână; (Înv.) Așezământ provizoriu (de turci sau de tătari).
DM: (Înv.) Așezământ provizoriu (turcesc sau tătăresc); (Reg.) Așezare de păstori unde se mulg oile sau vacile; stână.
DL: idem. DOC. [același citat în TDRG].
DA: idem. M. COSTIN [v. corpus]; AMIRAS – 2 [v. corpus]; NECULCE [v. corpus]; LET – 2; URICARIUL – 2; GCR.
SCRIBAN: idem.
CADE: (Cuv. dispărut) idem.
ȘĂIN.: idem.
TDRG: idem. N. COSTIN: *Împotriva* ***câșlei*** *celei mari.* AMIRAS [v. corpus]; DOC.: *Să facă o* ***câșlă*** *de vite cu hotărât loc pentru pășunea vitelor.* [același citat în DL] | ***Câșla*** *unde se strânge fruptul vacilor. | Să surpe* ***câșlalile*** *care se făcea în Țara Rumânească mai-nainte.*
CORPUS: [apare și în glosare regionale actuale (BÂRBUȚ), împreună cu o serie de derivate: *câșlar, câșlărie*].
IORGA – 2: [DOC.]: *Scutire de dăjdii pentru o* ***câșlă*** *turcească.* [IST. ROM. PRIN CĂLĂTORI]: ***Câșle*** *ale ciobanilor turci, cari în partea de sud a Bugeacului păsteau turmele.*
M. COSTIN – 1: *7 sate să fie de* ***câșlele*** *hanului în Buceag.*
NECULCE – 1: *Câteva* ***câșle*** *tătărăști.*
PSEUDO ENACHE KOG. – 2: *Au vorbit cu domnul pentru* ***câșlile*** *de piste Prut.*
AMIRAS – 4: *Au războtut și el până la* ***câșlă***... | *L-au trimis să năzuiască la* ***câșla*** *hănească* [același citat în TDRG].
EMINESCU – 3: [Aromânii] *se ocupă puțin cu agricultura, dar cu atât mai mult cu cultura vitelor și cu* ***câșlile***.

BDD-A563 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:34 UTC)

4. CIFLÍC, *ciflicuri,* s.n. [Var.: **ciftlic, ciftlâc, ceftlâc, ceftlic, ciftilâc, ciftilic, ceftelâc, ceftelic, ceftelăc, ciuflic** s.n.] [10 dicționare; 11 citate].
DEX: (Înv.) Mică moșie sau fermă; conac (de moșie).
DEXI: s.v. *ciftlîc.* idem.
NDU: (Înv.) Proprietate, mică moșie. BOLINTINEANU [același citat în ȘĂIN.].
DM: idem.
DL: idem. GHICA [același citat în TDRG, CADE și DA]; ARHIVA R.
DA: s.v. *ciftlâc.* (Turcism, ieșit din uz) idem. IORGA; MAG. IST.; DUMITRACHE – 2; E. VĂCĂRESCUL [același citat în TDRG]; DOC. ap. ȘIO – 4; GHICA – 2 [1 din aceste 2 citate este în TDRG, CADE și DL].
SCRIBAN: (Sec. 18–19) Moșie în peninsula Balcanică.
CADE: (Înv.) Proprietate, moșie. GHICA [același citat în TDRG, DA și DL].
ȘĂIN.: idem. BOLINTINEANU: *N-am* ***ciflicuri****, nici sarai* [același citat în NDU].
TDRG: idem. E. VĂCĂRESCUL: *Le-au hărăzit și locuri două în Odriiu, unul împotriva mitropoliei, peste uliță,... iar unul afară din Odriiu pentru* ***ciftlâc*** [același citat în DA]; GHICA: *Un mic* ***ciflic*** *lângă Silivria* [același citat în CADE, DA și DL].
CORPUS: –
[mss. 3517 BAR (sec. al XVII-lea): *I-au dat sate și* ***ciflicuri*** *și moșii și avuțâie multă* (ap. M. DRAGOMIR, 2007, p. 133)].

5. CULÓGLU, *culogli,* s.m. [9 dicționare; 1 citat].
DEX: (Înv.) Soldat pedestru (la turci).
DEXI: idem. BĂLCESCU [v. corpus].
NDU: idem. BĂLCESCU [v. corpus].
DM: idem.
DL: idem. BĂLCESCU [v. corpus].
DA: (Turcism) idem. ȘIO; BĂLCESCU [v. corpus].
SCRIBAN: idem.
CADE: (Cuv. dispărut) idem. BĂLCESCU [v. corpus].
ȘĂIN.: idem. BĂLCESCU [v. corpus].
TDRG: –
CORPUS:
BĂLCESCU – 1: *O mie ieniceri și o mie* ***culogli*** *drept garnizoană* [același citat în ȘĂIN., CADE, DA, DL, NDU și DEXI].

6. CULUCCÍU, *culuccii,* s.m. [9 dicționare; 3 citate].
DEX: (Turcism înv.) Paznic de noapte.
DEXI: idem.
NDU: idem. ALECSANDRI [același citat în ȘĂIN. și CADE].
DM: idem.
DL: –
DA: (Turcism în Mold.) Paznic de noapte. DRĂGHICI [același citat în TDRG]; ALECSANDRI: ***Culucciul*** *strigă: Raita!*
SCRIBAN: idem.
CADE: (Cuv. dispărut; Mold.) idem. ALECSANDRI [același citat în ȘĂIN. și NDU].
ȘĂIN.: idem. ALECSANDRI: *Ulița este pustie, numai un* ***culucciu*** *se zărește* [același citat în CADE și NDU].
TDRG: idem. DRĂGHICI: *Așezându-se...* ***culuccii*** *prin răspînteni pentru ținerea bunei rânduieli* [același citat în DA].
CORPUS: –

3. CÍRCOV s.m. [Var.: **cércov** s.m.] [4 dicționar; 10 citate].
DEX, DEXI, NDU, DM, DL, ȘĂIN.: –
DA: (Mai ales la pl.) Numele unor sărbători nerecunoscute de biserică, în care poporul crede că e păcat să lucrezi. MARIAN; PAMFILE – 5; H IV, V, VII, IX, X, XII, XVI; GOROVEI; ȘEZ – 2; PANN [v. corpus].
SCRIBAN: idem.
CADE: Numele mai multor sărbători populare; *Circovii de iarnă* (17–18 ianuarie); *Circovii de vară* sau *Circovii Mărinii* (15–17 iulie): REVISTA ION CREANGĂ: *În zilele* ***Circovi*** *nu trebuie să împungi cu acul, cu sula, să nu torci, să te lai, să nu te piepteni, căci sânt răi de lupi.*
TDRG: idem. PANN [v. corpus].
CORPUS:
PANN – 2: *Joile pân' la Rusalii eu nu m-am atins de fus, Și la* ***circovii*** *Marinii mână pe nimic n-am pus* [același citat în TDRG] | *Marți, joi, vineri și* ***circovi****, sărbătorile drăcești; Care le ținea norodul în vremile păgânești* [aceleași citate în DA].

4. CLEFT, *clefți,* s.m. [Var.: **clevt** s. m.] [5 dicționare; 8 citate].
DEX, DEXI, DM, DL, TDRG: –
NDU: (Înv.) Țăran grec răzvrătit.
DA: (Cuvânt literar, introdus prin scrieri în care e vorba de viața populațiilor din Peninsula Balcanică) Haiduc din Pind [fără surse].
SCRIBAN: Haiduc grec.
CADE: **1.** Haiduc (la grecii moderni). BOLINTINEANU: *După masă căpitanul puse pe fiica sa să cânte cântece grecești de* ***clevți****.* **2.** Nume dat locuitorilor din Olimp și Pind care se coborau adesea din munți și năvăleau în satele și orașele învecinate, făcând prădăciuni.
ȘĂIN.: idem.
CORPUS:
RUSSO – 2: *Grecia a avut* ***cleftii*** *săi, care sub pretext de a se răzbuna asupra turcilor, trăiau mai mult din jacurile făcute asupra creștinilor, și însă numele de* ***cleft*** *este sinonim cu numele de brav.*
ZAMFIRESCU – 1: *Iată* ***cleftul*** *la intrare Pironit de gelozie.*
EMINESCU – 3: *Un* ***cleft*** *care pretindea a fi comis acte eroice în războiul Independenței a cerut pensie de la Cameră.*
DJUVARA – 1: *Asistăm la un început de revoltă printre aromâni: unii căpitani... se transformă în* ***clefți*** *– pe grecește bandiți sau haiduci – dușmani ai puterii otomane.*

5. COCÍȘ s.m. [5 dicționare; 13 citate].
DEX, DEXI, NDU, DL, ȘĂIN.: –
DM: (Reg.) Vizitiu.
DA: (Ungurism, prin Trans.) Vizitiu; ANON. CAR., LEX. MARS., STAN, M.; VICIU, COL., ȚIPLEA, P. P. – 2; ȚICHINDEAL; IORGA – 2; CĂTANĂ, P. B.: *Porunci* ***cocișului*** *să mâne caii*; MAT. FOLK.
SCRIBAN: Conducător de cocie, vizitiu, birjar.
CADE: idem. RETEGANUL: *Porunci* ***cocișului*** *să o ducă la plimbare cătră fântână.*
TDRG: idem.
CORPUS:
P. MAIOR – 1: *Au strigat cătră* ***cociș*** *să mâne tare caii.*
EMINESCU – 2: *C-un soldat cu pușcă și c-un* ***cociș*** *înarmat și el...* | *Cnutul* ***cocișului*** *pocni în aer.*

BDD-A563 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:34 UTC)

CUVINTE DIN DOMENIUL „APELATIVE, CALIFICATIVE (INJURIOASE), INTERJECȚII"

Apar în DEX:

7. CALINDRÓI, *calindroi*, s.m. [Var.: **calendrói** s.m.] [10 dicționare; 5 citate].
DEX: (Reg.) Ștrengar.
DEXI: (Reg.) Ștrengar; om sărac.
NDU: (Reg.) Ștrengar, vagabond. ISPIRESCU [v. corpus]; ALECSANDRI [v. corpus].
DM: s.v. *calendroi*. idem.
DL: s.v. *calendroi*. idem. ISPIRESCU [v. corpus].
DA: s.v. *calendroi*. idem. ALECS. – 4 [1 din cele 4 cit. în corpus, 2 în TDRG], ISPIRESCU [v. corpus].
SCRIBAN: s.v. *calendroi*. (Mold., Munt., rar) Ștrengar, berbant.
CADE: s.v. *calendroi*; Ștrengar, tânăr care se ține de ștrengării, care face pozne; ISPIRESCU [v. corpus]; GANE: *Cine-i* ***calindroiul*** *cel botezat de făină ce mi-ai trimis?*
ȘĂIN.: s.v. *calendroi*; Ștrengar, vagabond: ISPIRESCU [v. corpus].
TDRG: idem. ALECSANDRI – 2: *Ce vrei să-mi dai a înțelege,* ***calindroiule*** [aceleași citate în DA] [v. corpus]; ISPIRESCU [v. corpus].
CORPUS: ALECSANDRI – 1: *CHIRIȚA: Auzi, coșcoge* ***calindroiu****? Doamne! că alintat ai mai fost* [același citat în TDRG, DA și NDU].
ISPIRESCU – 1: *Măi, da'* ***calendroi*** *mi-ai mai fost!* [același citat în TDRG, ȘĂIN., CADE, DA, DL și NDU].

8. CHERAPLÉȘ, *cherapleși*, s.m. [7 dicț.; 6 citate].
DEX: (Reg.) Om prostănac.
DEXI: idem.
DM: idem.
DA: (Mold.) Prostănac, prostălău; ALECSANDRI – 2 [v. corpus]; I. NEGRUZZI [același citat în TDRG].
SCRIBAN: (Est., iron., numai masc.) Om prost.
CADE: (Mold.) Găgăuță, prostănac; ALECS. [v. corp.]
TDRG: Prostănac. I. NEGRUZZI: *O fat-așa bogată, Și blândă și frumoasă, Să fie măritată C-un* ***cherapleș****?* [același cit. în DA]. ALECS. [v. corpus]
ȘĂIN., DL, NDU: –
CORPUS:
ALECSANDRI – 5: *LULUȚA: Și ce-ți pasă d-tale...* ***cherapleșule****?...* [același citat în CADE și DA] | *GULIȚĂ: Dacă mi-i logodnică, de ce-mi zice* ***cherapleș****?* [același citat în TDRG și DA].

9. CARNAXÍ interj. [9 dicționare; 13 citate].
DEX: (Înv.) Cuvânt care expr. ciudă, supărare, spaimă.
DEXI: idem.
NDU: idem. ALECSANDRI [v. corpus].
DM: idem.
DL: –
DA: idem. ZILOT ap. ȘIO; ALECSANDRI – 3 [v. corp.]
SCRIBAN: idem.
CADE: idem. ALECSANDRI [v. corpus].
ȘĂIN.: idem. ALECSANDRI [v. corpus].
TDRG: idem. CONV. LIT. (1872): ***Carnaxi****, Săriți! Cuconașul Manolachi a răpit pe Ioana*; ALECS. [v. corp.]
CORPUS:
ALECSANDRI – 11: *CHIRIȚA (Lunecând):* ***Carnacsî!*** *că era să-mi rup ștălele.* [3 din aceste atestări în DA; câte 1 în TDRG, ȘĂIN, CADE și NDU].

Lipsesc din DEX:

6. CAPIOLDÁȘ, *capioldași*, s.m. [2 dicționare; 4 citate].
DEX, DEXI, NDU, DM, DL, SCRIBAN, CADE, ȘĂIN.: –
DA: (Înv.) Camarad de serviciu; coleg; tovarăș. FILIMON [v. corpus]; ALECS.
TDRG: Coleg; tovarăș. FILIMON – 2 [v. corpus];
CORPUS: FILIMON – 2: *Dar ce o să zică* ***capioldașii*** *(amicii) mei, când vor afla?* [același citat în TDRG și DA].
EMINESCU – 1: *Preocupat de singura idee de-a se menține pe el și pe* ***capioldașii*** *săi în buget.*

7. CHÉLEȘ, -Ă adj. [8 dicționare; 17 citate].
DEX, SCRIBAN: –
DEXI: (Înv.) Chelbos.
NDU: (Înv.) Persoană care are chelie. ISPIRESCU [v. corpus].
DM: (Înv.) Chel.
DL: idem. GORJAN [v. corpus]; ISPIRESCU [v. corpus].
DA: idem. GORJAN [v. corpus]; ISPIRESCU – 2 [v. corpus]; sintagma **Cheleș-împărat**, personaj din povești. SADOVEANU.
CADE: Chelbos. ISPIRESCU [v. corpus].
ȘĂIN.: idem. ISPIRESCU [v. corpus].
TDRG: idem. BASME [v. corpus].
CORPUS: GORJAN – 2: *Be* [= bre] ***cheleș****, îmi zise, ce faci tu aici?* [același citat în DA și DL].
ISPIRESCU – 14: *A mai rămas un argat de la grădinărie, un argat* ***cheleș*** [2 dintre aceste 14 atestări în DA, 1 în TDRG, ȘĂIN., CADE, DL și NDU].

8. CAȚAÓN, *cațaoni*, s.m. [Var.: **cațaún** s.m.] [7 dicționare; 23 citate].
DEX, DM, DL: –
DEXI: (Înv.) Termen injurios dat grecilor; epitet pentru o peroană rea, egoistă.
NDU: (Înv.) Canalie, secătură; termen injurios pentru un arendaș grec. ALECSANDRI – 2 [aceleași citate în TDRG, ȘĂIN., CADE și DA]
DA: (Peior.) Termen injurios dat grecilor, grecotei. ZILOT, CRON.; BELDIMAN; ALECSANDRI – 2 [aceleași citate în TDRG, ȘĂIN., CADE și NDU]; DELAVR. [v. corpus]; DUNĂREANU: *Să-și bată* ***cațaonul*** *joc de mine?* | Der.: **a se cațaoní** „a se greciza". ODOBESCU.
SCRIBAN: (Iron.) Grec.
CADE: Fam. Poreclă a grecilor. ALECS.: *Nu-mi mai pomeni de* ***cațaonul*** *cel de dascal, lua-l-ar năbădăicele* [același citat în ȘĂIN., DA și NDU].
ȘĂIN.: Câine, canalie: ALECSANDRI [același citat în CADE și DA]; Poreclă a grecilor: ALECSANDRI: *Un* ***cațaon*** *alungat din țara lor.* [același citat în TDRG, DA și NDU].
TDRG: Poreclă a grecilor. ALECSANDRI [același citat în ȘĂIN.]; BELDIMAN.
CORPUS: STAMATI – 1; FILIMON – 1.
IORGA, DOC. – 2: *De la o doamnă creștină, nu de la vo* ***cațaonă*** *de neam rău.*
EMINESCU – 1: *Ba trebuia să ne luăm căciula și să cerem iertare d-lor C. A. Rosetti, Pherekydis, Giani, Carada că sunt* ***cațaoni****.*
DELAVRANCEA – 3: *De te-aș prinde,* ***cațaoane****, Să-ți dau foc la fustanele, Să scape țara de ele, De lepră și de belele* [acest citat și în DA]; REBREANU – 1; E. BARBU – 3; S. ANGHELESCU – 1.
CĂRTĂR. – 2: *MANOIL:* ***Cațaoane****, mă slăbește cu al tău limbagi de lemn!*

9. CHIMÍȚĂ s.m. [6 dicționare, 3 citate].
DEX, DM, DL, TDRG: –
DEXI: (Pop., fam.) Nume dat diavolului; (reg.) Om prost; (reg.) Măscărici.
NDU: Nume dat diavolului; Prostălău, găgăuță; (Reg.) Măscărici, om caraghios. *E un* ***chimiță****.*
DA: Numele diavolului; Găgăuță, prostălău; Bufon, măscărici. Cf. BOGREA.
SCRIBAN: Tipul popular al omului prost și ridicul...
CADE: Fam. Tip caraghios și cam smintit; VLAHUȚĂ: *Își dă ochii peste cap ca... un* ***chimiță*** *în toată puterea cuvântului.*
ȘĂIN.: Faimos măscărici de la începp. sec. al XIX-lea; Caraghios, nebun.
CORPUS: [cunoscut și ca numele unui joc de copii].
M. GARAGIALE – 1: *Acest* ***chimiță*** [Pirgu] *avea un suflet de hengher și de cioclu.*

BDD-A563 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:34 UTC)

CUVINTE DIN DOMENIUL „MATERIALE, STOFE, OBIECTE DE ÎMBRĂCĂMINTE etc."

Apar în DEX:

10. CALEMBÉC s.m. [10 dicţionare; 3 citate]
DEX: (Turcism înv.) Specie de arbore exotic, cu lemn negru, plăcut mirositor.
DEXI: idem. ALECSANDRI [v. corpus].
NDU: idem. ALECSANDRI [v. corpus].
DM: idem.
DL: idem. ALECSANDRI [v. corpus].
DA: idem. ALECSANDRI – 2 [v. corpus].
SCRIBAN: idem.
CADE: idem. ALECSANDRI [v. corpus].
ŞĂIN.: idem. ALECSANDRI [v. corpus].
TDRG: idem. ALECSANDRI [v. corpus].
CORPUS:
ALECSANDRI – 3: *O pereche de mătănii de* ***calembec*** [aceleaşi atestări în TDRG, ŞĂIN, CADE, DA, DL, NDU şi DEXI].

11. CALEMCHERÍU s.n. [9 dicţionare; 5 citate]
DEX: (Înv.) Stofă fină din care se făceau anterie şi turbane.
DEXI: idem.
NDU: idem. GHICA [acelaşi citat în TDRG, ŞĂIN., CADE şi DA]
DM: idem.
DL: –
DA: idem. GHICA – 2: *Anteriu de* ***calemcheriu*** [acelaşi citat în TDRG, ŞĂIN., CADE şi NDU]; PAPAZOGLU [v. corpus].
SCRIBAN: (Vechi) Un fel de postav scump ornat cu desemne artistice.
CADE: idem. GHICA [acelaşi citat în TDRG, ŞĂIN., DA şi NDU].
ŞĂIN.: Un fel de postav de prima calitate: GHICA [acelaşi citat în TDRG, CADE, DA şi NDU].
TDRG: idem. GHICA [acelaşi citat în ŞĂIN, CADE, DA şi NDU]; REVISTA CONV. LIT. (1886): *Anteriile* [boierilor mari] *erau de ghermesit, de citarie,* ***calemcheriu****, cutnie, selimie sau sevai.*
CORPUS:
DOC. EC. – 2: ***Calemchergii*** *ce lucra zombiluri.*
PAPAZOGLU – 1: *Două jupânese, legate în durban cu* ***calemcheriuri*** *cu flori* [acelaşi citat în DA].

12. CALÉVRI s.m. pl. [10 dicţionare; 2 citate].
DEX: (Înv.) Pantofi groşi, rezistenţi.
DEXI: (Înv.) Pantofi groşi, rezistenţi (din pâslă).
NDU: (Înv.) Pantofi groşi de pâslă. ISPIRESCU [v. corpus].
DM: idem.
DL: idem. ISPIRESCU [v. corpus].
DA: Un fel de ghete; ISPIRESCU [v. corpus].
SCRIBAN: s.v. *calevru.* (Munt.) Pl. Pantofi ţărăneşti.
CADE: Pantofi groşi, ţărăneşti. CARAGIALE: *Îşi vârâ picioarele în* ***calevri*** *şi iese în pragul prăvăliei.*
ŞĂIN.: Pantofi groşi ţărăneşti de pâslă. ISPIRESCU [v. corpus].
TDRG: idem. ISPIRESCU [v. corpus].
CORPUS:
ISPIRESCU – 1: *Îşi lepădă* ***calevrii****, îşi scuipă în palme şi se agăţă de copac ca să se urce în el* [acelaşi citat în TDRG, ŞĂIN., DL, DA şi NDU].

Lipsesc din DEX:

10. CALĂF, *calăfuri,* s.n. [Var.: **călăf, călâf, calúf** s.n.] [3 dicţionare; 5 citate].
DEX, DEXI, NDU, DM, DL, SCRIBAN, TDRG: –
DA: (Turcism) Toc de imamea; ALECSANDRI – 2: *I-am cusut un* ***călâf*** *de ciubuc, cu mărgele* [acelaşi citat în CADE]. | Der.: NEGRUZZI: *Ciubuc* ***încălăfat***; RUSSO.
CADE: s.v. *călîf.* Toc de imamea, de ciubuc. ALECSANDRI : *I-am cusut un* ***călâf*** *de ciubuc, cu mărgele* [acelaşi citat în ŞĂIN. şi DA]; NIC.-VORONCA: *Luxul la ciubuc îl făcea* ***caluful****, care era o garnitură de catifea sau de atlaz, cusută cu fir.*
ŞĂIN.: s.v. *călâf.* Toc de imamea: ALECSANDRI [acelaşi citat în CADE şi DA].
CORPUS:
ALECSANDRI – 1: *Două* ***călăfuri*** *de imamele cu muţunachi.*

11. CARAMANÍU s.n. [Var.: **caramanlíu** s.n., **caramaníe** s.f.] [2 dicţionare; 3 citate].
DEX, DEXI, NDU, DM, DL, DA, CADE, ŞĂIN., TDRG: –
DOOM^2: **caramaníu/caramanlíu** adj. m., f. *caramanie/caramanlie;* pl. m. şi f. *caramanii/caramanlii.*
SCRIBAN: **Caramanlíu** şi **-niu, -ie** adj. Se zice despre un fel de covoare în care firele culorilor sunt separate între ele.
CORPUS:
MINULESCU – 1: *Bagajul meu se compune dintr-un cufăr şi două geamantane – rufe, haine, câteva cărţi, o* ***caramanie****, două estampe japoneze.*
CĂLINESCU – 1: *Pe un perete, rafturi adânci ca acele din prăvălii erau pline cu pachete de chilimuri,* ***caramaniuri****, şaluri vechi turceşti.*
CAMIL PETRESCU – 1: *Un divan larg, în colţ, aşternut cu un covor* ***caramanlâu****.*

12. CARANFÍLĂ, *caranfile,* s.f. [Var.: **carafilă, caramfilă, calafiră** s.f.] [6 dicţionare; 4 citate].
DEX, DM, DL, SCRIBAN: –
DEXI: Garafă mică.
NDU: Garafă. FILIMON [v. corpus].
DA: Garafă (mică). IORGA [v. corpus]; FILIMON [v. corpus];
CADE: Carafă. FILIMON [v. corpus].
ŞĂIN.: Carafă. FILIMON [v. corpus].
TDRG: idem. FILIMON [v. corpus]; REV. IST. (1896): *Clondire,* ***calafire****, De vin şi rachiu pline* [poezie populară].
CORPUS:
IORGA – 2: ***Caranfile*** *de cristal cu flori aurite mari* [acelaşi citat în DA] | *100 pahară de vin, să nu fie de cristal, ci de cele urdinari, şi vro 40* ***caranfile****.*
FILIMON – 1: *Uneori mă prefac că mut un scaun de la un loc la altul, alteori netezesc macaturile pe pat, umplu ciubucele sau pun apă proaspătă în* ***caramfile*** [acelaşi citat în TDRG, ŞĂIN., CADE, DA şi NDU].

13. CERCHEŞCĂ s.f. [1 dicţionar; 2 citate].
DEX, DEXI, NDU, DM, DL, SCRIBAN, CADE, ŞĂIN., TDRG: –
DA: s.v. *cerchez,* sensul **3**, în forma *cercheză*; Haină purtată în satele răzeşeşti; H X.
CORPUS:
SADOVEANU – 1: *Lipovanul, în* ***cercheşca****-i creaţă şi cu cizme de glod, ne privea zâmbind.*

BDD-A563 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:34 UTC)

CUVINTE DIN DOMENIUL „MATERIALE, STOFE, OBIECTE DE ÎMBRĂCĂMINTE etc."

13. CAMOHÁS s.n. [9 dicţionare; 1 citat].
DEX: (Înv.) Un fel de stofă de mătase orientală.
DEXI: idem.
NDU: (Înv.) Stofă de mătase orientală; damască. FILIMON [v. corp.].
DM: idem.
DL: –
DA: s.v. *camhă*; *camohas* este dat ca var.; FILIMON [v. corpus].
SCRIBAN: (Vechi) Adamască de mătase. FILIMON [v. corpus].
CADE: (Cuv. dispărut) Stofă de mătase orientală, damască;
ŞĂIN.: Damască. FILIMON [v. corpus].
TDRG: idem. FILIMON [v. corpus].
CORPUS:
FILIMON – 1: ***Camohas*** *de Veneţia cu fir,* ***camohas*** *sadea, catifea cu aur şi sadea de Veneţia* [acelaşi citat în TDRG, ŞĂIN., CADE, DA şi NDU].

14. CEALMAGÍU, *cealmagii*, s.m. [4 dicţionare; 0 citate].
DEX: (Înv.) Bărbat care purta cealma; (p. restr.) turc.
DEXI, NDU, DM: idem.
DL, DA, CADE, SCRIBAN, ŞĂIN., TDRG: –
CORPUS: –

15. CEÁPCĂ, *ceapce*, s.f. [7 dicţionare; 2 citate].
DEX: (Rar) Chipiu (polonez), şapcă.
DEXI: (Înv.) idem.
NDU: (Rar) Coif; chipiu, şapcă. ALECSANDRI [v. corpus].
DM: idem.
DL: idem. ALECSANDRI [v. corpus].
DA: idem. ALECSANDRI [v. corpus].
SCRIBAN: (Vechi) Coif. ZAMFIRESCU.
ŞĂIN.: Coif. ALECSANDRI.
TDRG, CADE: –
CORPUS:
ALECSANDRI – 1: [Polonii] *merg, bătând din pinteni!... Zburdalnica lor ceată Străluce de departe în haine poleite: Dulămi cu flori de aur la piept împodobite Şi-ncinse cu paftale de piatră nestemată,* ***Ceapce*** *purtând un vultur şi pene la mijloc* [acelaşi citat în DA şi DL].

16. CHIULÁF, *chiulafuri*, s.n. [10 dicţionare; 5 citate].
DEX: (Înv.) Un fel de căciulă turcească mare (în jurul căreia se înfăşura turbanul).
DEXI: idem. BĂLCESCU [v. corpus]; proverb [v. corpus].
NDU: Căciulă turcească. BĂLCESCU [v. corpus]; proverb [v. corpus].
DM: (Înv.) Un fel de căciulă turcească.
DL: (Înv.) Un fel de căciulă turcească, asemănătoare cu işlicul. ALECSANDRI: *Osmanlii şi bostangii Au să curgă mii de mii, Ah! aman, aman! Să ne puie un* ***chiulaf****, să facă ţara pilaf* [acelaşi citat în TDRG şi DA].
DA: (Ieşit din uz) Un fel de căciulă turcească, asemenea işlicului, fes mare, în jurul căruia se înfăşura turbanul; PANN; BĂLCESCU [v. corpus]; ALECSANDRI – 2 [1 din cele 2 atestări este în TDRG şi DL]; I. NEGRUZZI; ZANNE [acelaşi proverb în corpus].
SCRIBAN: (Vechi) Căciulă turcească; proverb [v. corpus].
CADE: Un fel de căciulă turcească. BĂLCESCU [v. corpus]; proverb [v. corpus].
ŞĂIN.: idem. BĂLCESCU [v. corpus]; proverb [v. corpus].
TDRG: idem. BĂLCESCU [v. corpus]; proverb [v. corpus].
CORPUS:
BĂLCESCU – 1: *Izbindu-se de pod, îşi pierdu* ***chiulaful*** *şi feregeaua* [acelaşi citat în TDRG, ŞĂIN., CADE, DA, NDU şi DEXI].
DICŢ. PROVERBE – 1: *La aşa cap, aşa* ***chiulaf*** [acelaşi proverb în TDRG, ŞĂIN., SCRIBAN, CADE, DA, NDU şi DEXI].

14. CHINDISÍ, *chindisesc*, vb IV. [Var.: **chindişi** vb. IV] [9 dicţionare; 15 citate].
DEX: –
DEXI: Tranz. (Reg.) A broda.
NDU: idem. POP. [= TEODORESCU] [acelaşi citat în TDRG, ŞĂIN., DA şi DL].
DM: idem.
DL: idem. TEODORESCU: *Îmi coase Şi-mi* ***chindiseşte*** *Guleraş Lui taică-său* [acelaşi citat în TDRG, ŞĂIN., DA şi NDU].
DA: A broda, a coase la gherghef; A garnisi, a împodobi ceva; a sculpta. Cf. VICIU, BUD, BREBENEL, MARIAN, TEODORESCU [acelaşi citat în TDRG, ŞĂIN., DL şi NDU], MAT. FOLK.,
SCRIBAN: (Trans.) A broda.
CADE: idem.
ŞĂIN.: idem. TEODORESCU [acelaşi citat în TDRG, DA, DL şi NDU]
TDRG: idem. TEODORESCU [acelaşi citat în ŞĂIN., DA, DL şi NDU]
CORPUS:
PO – 3: *Feaceră şi cel brâu* ***chindisit*** *den mătase răsucită albă, galbină, mohorâtă şi roşie, cum Domnul lu Moisi poruncise.*
P. MAJOR – 1: *Hainele sânt numai de lână subţire şi de preafrumoasă faţă, ci toate unite şi fără* ***chindisitură****.*
AGÎRBICEANU – 3: *Cămeşuţe şi ii albe, cu* ***chindişitură*** *rară pe mâneci.*
BALADE POP. – 2: *Că ea tot ţesea. Ţesea,* ***-nchindisea****, Şi ea se numea Ileana Simzeana, Doamna florilor Ş-a garoafelor, Sora Soarelui, Spuma laptelui.*

15. CHIŢIMÍE, *chiţimii*, s.f. [4 dicţionare; 2 citate].
DEX, NDU, DM, DL, ŞĂIN., TDRG: –
DEXI: Casă foarte mică.
DA: Casă foarte mică, cf. bojdeucă.
SCRIBAN: s.v. *chiţumie.* Cocioabă, casă mică.
CADE: (Olt.) Bordei, cocioabă făcută în pământ; (prin anal.) odăiţă mică de tot.
CORPUS:
M. CARAGIALE – 1: *Zăpuşala* ***chiţimiilor*** *scunde.*
C.T. POPESCU – 1: *O bojdeucă, o* ***chiţimie****, putem să-i zicem oricum, dar tot casă rămâne, un spaţiu identificat prin marca omenescului.*

16. CLÍCIN, *clicine*, s.n. [Var.: **clícină** s.f.] [1 dicţionare; 7 citate]
DEX, DEXI, NDU, DM, DL, SCRIBAN, CADE, ŞĂIN., TDRG: –
DA: (Trans.) Hăinuţă de băieţi, croită dintr-o bucată cu pantalonii, care se încheie îndărăt; PITIŞ, SCH.; ZORCA, JAHRESBERICHT; AGÎRBICEANU [v. corpus].
CORPUS:
AGÎRBICEANU – 5: *Oamenii purtau căciuli şi* ***clicine*** *peste pieptare... | Ia-ţi pieptarul şi îmbracă-ţi* ***clicinul*** *cel bun* [1 dintre cele 5 citate în DA].

17. CIORBALÁC, *ciorbalâcuri*, s.n. [Var.: **ciorbalíc** s.n.] [7 dicţionare; 3 citate].
DEX, DM, DL: –
DEXI: Lingură mare de scos ciorba; polonic.
NDU: idem.
DA: s.v. *ciorbă*; Lingură mare de scos ciorba; COM.; PONTBRIANT, COSTINESCU, ŞIO.
SCRIBAN: (Munt., Mold.) Polonic, linguroi.
CADE: idem. REVISTA ION CREANGĂ
ŞĂIN.: idem.
TDRG: idem.
CORPUS:
STEINHARDT – 1: *Să smulgi polonicul, linguroiul,* ***ciorbalâcul*** *pentru a înfuleca, morfoli şi molfăi cu nesaţ din materia urât mirositoare.*

BDD-A563 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:34 UTC)

CUVINTE DERIVATE FORMATE PE TERENUL LIMBII ROMÂNE

Apar în DEX:

17. CRÂNCENÍE, *crâncenii,* s.f. [8 dicţionare; 3 citate].
DEX: (Înv.) Cruzime, asprime.
DEXI: idem.
NDU: (Înv.) Faptă crâncenă, cruzime. BĂLCESCU [v. corpus].
DM: idem.
DL: idem. BĂLCESCU [v. corpus].
DA: Cruzime, ferocitate; BĂLCESCU [v. corpus].
SCRIBAN: –
CADE: idem. BĂLCESCU [v. corpus].
ŞĂIN.: Faptă crâncenă.
TDRG: Cruzime. BĂLCESCU [v. corpus].
CORPUS:
BĂLCESCU – 3: *Matei pedepsi încă cu* ***crâncenie*** *pe cerbicoşii nobili unguri din Ardeal...* [acelaşi citat în TDRG, CADE, DA, DL şi NDU] | ***Crânceniile,*** *fărădelegile şi ameninţările turcilor mişcară toată creştinătatea.*

18. CHIOLHĂNÓS, -OÁSĂ, adj., s.m. şi f. [8 dicţionare; 1 citat].
DEX: (Reg.) (Om) ticălos, mişel.
DEXI: idem.
NDU: idem. CREANGĂ [v. corpus].
DM: idem.
DL: idem. CREANGĂ [v. corpus].
DA: idem. CREANGĂ [v. corpus].
CADE: (Mold.) idem. CREANGĂ [v. corpus].
ŞĂIN.: idem. CREANGĂ [v. corpus].
SCRIBAN, TDRG: –
CORPUS:
CREANGĂ – 1: *Dac-ar şti el,* ***chiolhănosul*** *şi ticăitul, de unde am pornit astă noapte, ş-ar strânge leoarba acasă* [acelaşi citat în ŞĂIN., CADE, DA, DL şi NDU].

19. CIUDÍT, -Ă, adj. [6 dicţionare; 1 citat].
DEX: (Înv.) Neliniştit, frământat (sufleteşte).
DEXI: idem. CARAGIALE [v. corpus].
NDU: (Înv.) Neliniştit. CARAGIALE [v. corpus].
DM: idem.
DL: (Rar) Care se ciudeşte; neliniştit, curios. CARAGIALE [v. corpus].
DA: Intrigat, neliniştit, curios. CARAGIALE [v. corpus].
SCRIBAN, CADE, ŞĂIN., TDRG: –
CORPUS:
CARAGIALE – 1: *DRAGOMIR: Dacă te-ar întreba cineva pe tine de asta, ce-ai spune? ANCA: Ce-am văzut. DRAGOMIR (****ciudit*** *din ce în ce): Ce? ANCA (simplu): Că Dragomir a răpus pe Ion nu ştiu de ce* [acelaşi citat în DA, DL, NDU şi DEXI].

20. CLĂCUŞOÁRĂ, *clăcuşoare,* s.f. [8 dicţionare; 1 citat].
DEX: Diminutiv al lui *clacă*; (glumeţ) faptă nepotrivită (a unui grup de oameni); poznă.
DEXI: idem. CREANGĂ [v. corpus].
NDU: Diminutiv al lui clacă; (fig.) poznă, ispravă, faptă nepotrivită. CREANGĂ [v. corpus].
DM: (Glumeţ) Faptă nepotrivită; poznă, ispravă.
DL: idem. CREANGĂ [v. corpus].
DA: idem. CREANGĂ [v. corpus].
CADE: Diminutiv de la *clacă.* CREANGĂ [v. corpus].
TDRG: s.v. *clacă.* Diminutiv.
ŞĂIN., SCRIBAN: –
CORPUS:
CREANGĂ – 1: *După ce se mântuie* ***clăcuşoara*** *asta, lumea ne lasă în cât ne-a găsit şi se împrăştie, huiduindu-ne* [acelaşi citat în CADE, DA, DL, NDU şi DEXI].

Lipsesc din DEX:

18. CERBICÓS, -OÁSĂ, adj. [Var.: **cerbiciós**] [6 dicţionare; 3 citate].
DEX, DEXI, DM, DL: –
NDU: (Rar) Cu cerbicea tare; încăpăţânat. BĂLCESCU [v. corpus].
DA: Orgolios, dârz. BĂLCESCU [v. corpus].
SCRIBAN: Îndărătnic, obstinat. Rezistent, tenace.
CADE: Cu cerbicea tare, groasă; Fig. Îndărătnic; dârz, semeţ.
ŞĂIN.: idem. BĂLCESCU [v. corpus].
TDRG: idem. BĂLCESCU [v. corpus].
CORPUS:
BĂLCESCU – 1: *Matei pedepsi... cu* ***crâncenie*** *pe* ***cerbicoşii*** *nobili unguri din Ardeal* [acelaşi citat în TDRG, ŞĂIN., DA şi NDU].
EMINESCU – 2: *Opuseră... o rezistenţă foarte* ***cerbicioasă...*** | *El e omul cel mai* ***cerbicos*** *şi dacă a luat odată o hotărâre, apoi nu o schimbă cu una cu două.*

19. CHELĂRÍE, *chelării,* s.f. [2 dicţionare; 11 citate].
DEX, DEXI, NDU, DM, DL, SCRIBAN, CADE, ŞĂIN.: –
DA: s.v. *chelar.* Funcţiunea chelarului [fără surse].
TDRG: s.v. *chelar.* idem.
CORPUS: „depozit de provizii, cămară".
DOC. EC. – 10: *Taleri 6991, bani 48, ce arată că au lăsat la ocnă în* ***chelările.***
DONICI – 1: *De-aici la cuhnii, de-aici la* ***chelărie,*** *Apoi pe la cămări, apoi la garderob.*

20. CIUDĂŢÍE, *ciudăţii,* s.f. [4 dicţionare; 2 citate].
DEX, NDU, DM, DL, ŞĂIN., TDRG: –
DEXI: Ciudăţenie; originalitate; minunăţie.
DA: s.v. *ciudat.* (Rar) Ciudăţenie. PONTBRIANT; GANE [v. corpus].
SCRIBAN: s.v. *ciudăţenie.* idem.
CADE: s.v. *ciudăţenie.* ODOBESCU [v. corpus].
CORPUS:
ODOBESCU – 1: *Simpatica muzică a lui Weber pare că netezeşte, cu o suflare lină, toate asprimile, toate nesăbuitele* ***ciudăţii*** *ale unor aşa discordante contraste* [acelaşi citat în CADE].
GANE – 1: *A doua zi, în zori, pe când lorzii dormeau mai bine, visând poate despre* ***ciudăţia*** *obiceiurilor şi a poştilor noastre, Petrea Dascalul bătu la uşa lor îndemnându-i să plece* [acelaşi citat în DA].

21. CLINCHETITÓR, -OÁRE adj. [1 dicţionar; 6 citate (inclusiv vb. *a clinchetí*)].
DEX, DEXI, DM, DL, DA, SCRIBAN, CADE, ŞĂIN., TDRG: –
NDU: (Rar) Care produce clinchete; care reprezintă clinchete. CĂLINESCU: *Adaoge-se harul de a gândi prin simţuri, de a imita prin sunete foşnitoare, horăitoare,* ***clinchetitoare.***
CORPUS:
BLANDIANA – 1: *O zi al cărei temperament nestăpânit şi* ***clinchetitor*** *sugera mai degrabă o explozie primăvăratecă*
CĂRTĂRESCU – 4: *Candelabrul din plafon înălţându-şi parcă tot mai sus* ***ţurţurii clinchetitori...*** | ***Clinchetind*** *cu linguriţa prin ceşti.*

BDD-A563 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:34 UTC)

21. CLIPÍŞ adv. [9 dicţionare; 2 citate].
DEX: (Rar) Într-un moment, într-o clipă, repede.
DEXI: (Înv.) Într-o clipă.
NDU: idem. ALECSANDRI [v. corpus].
DM: (Rar, în poezie) Într-un moment, într-o clipă.
DL: idem. ALECSANDRI [v. corpus].
DA: idem. ALECSANDRI [v. corpus]; I. NENIŢESCU: *Şi în zări **clipiş** pierea.*
SCRIBAN: –
CADE: idem. ALECSANDRI [v. corpus].
ŞĂIN.: idem. ALECSANDRI [v. corpus].
TDRG: idem. ALECSANDRI [v. corpus].
CORPUS: ALECSANDRI – 1: [Calul zburător] *trece pe sub nour, şi trece pe sub stea **Clipiş**, cum se strecoară prin oameni vestea rea!* [acelaşi citat în TDRG, ŞĂIN., CADE, DA, DL şi NDU].

22. COLIVIOÁRĂ, *colivioare*, s.f. [8 dicţionare; 4 citate].
DEX: Diminutiv de la *colivă*.
DEXI: idem.
NDU: idem. POP. [= ALECSANDRI] [v. corpus].
DM: idem.
DL: idem. ALECSANDRI [v. corpus].
DA: idem. [numai în versuri pop.] ALECSANDRI [v. corpus]; MAT. FOLK.; RĂDULESCU-CODIN; MARIAN; ŞEZ.: *Pleacă ţiganu' la moară, Să-mi facă d-o **colivioară**, C-a murit tat-so aseară.*
CADE: Diminutiv de la *colivă*.
TDRG: Diminutiv.
SCRIBAN, ŞĂIN.: –
CORPUS: ALECSANDRI – 1: *De-i lua o sluţioară, Deie Dumnezeu să moară Să-i mănânc din **colivioară*** [acelaşi citat în DA, DL şi NDU].

23. COMICITÁTE s.f. [6 dicţionare; 1 citat].
DEX: (Rar) Caracter comic.
DEXI: idem.
NDU: idem.
DA: s.v. *comic*. (Efect) comic. ZAMFIRESCU [v. corpus].
SCRIBAN: Calitatea de a fi comic.
CADE: Efect comic. ZAMFIRESCU [v. corpus].
DM, DL, ŞĂIN., TDRG: –
CORPUS: ZAMFIRESCU – 1: *Privind-o cu nişte ochi teribili, de o **comicitate** nespusă* [acelaşi citat în CADE şi DA].

24. CESCÚŢ, *cescuţuri*, s.n. [Var.: **ceascuţ** s.n.] [9 dicţionare; 10 citate].
DEX: (Reg.) Timp foarte scurt; clipă.
DEXI: s.v. *cesuţ* [*cescuţ* e dat ca var. înv. şi reg.] Cesuleţ.
NDU: (Reg.) Diminutiv al lui ceas, moment, clipă, timp (scurt). BUDAI-DELEANU [v. corpus].
DM: idem.
DL: idem. SEVASTOS: *Nu mai este decât un **cescuţ** de vreme* [acelaşi citat şi în DA]; MARIAN: *Mama peste-un **cescuţ** vine.*
DA: s.v. *ceas*. idem. PRAV. [acelaşi citat în CADE]; DOSOFTEI – 3 [aceleaşi atestări şi în corpus]; CANTEMIR [v. corpus]; LB; SBIERA – 4; SEVASTOS [acelaşi citat şi în DL]; MARIAN.
SCRIBAN: idem. PRAV.
CADE: Diminutiv de la *ceas*; PRAV.: *Peste un **cescuţ** să-i zică: pasă, de bate pre Ioan* [acelaşi citat în DA].
TDRG s.v. *cés* [= *ceas*]. Clipă, interval mic de timp. DOSOFTEI [v. corpus]. V. A. URECHE, LEGENDE: *Haideţi să ne vedem un **cescuţ** de jupânese.*
ŞĂIN.: –
CORPUS: DOSOFTEI – 3: *Preste un **cescuţ** văzdui preuţi îmbrăcaţi şi în veşminte albe arhiereşti întrând* [aceleaşi atestări şi în DA].
CANTEMIR – 1: *Eu dzişi că la mine nu am, ce, de-i va fi voia, un **cescuţ** să mărg dă aduc* [acelaşi citat şi în DA].
BUDAI-DEL. – 1: *Şi tocma-în **cescuţurile** scumpe* [acelaşi citat şi în NDU].

22. CLOŞCĂRÍE, *cloşcării*, s.f. [2 dicţionare; 3 citate].
DEX, DEXI, NDU, DL, SCRIBAN, CADE, ŞĂIN., TDRG: –
DM: Loc în care se ţin cloştile.
DA: Locul în care se ţin cloştile; (fig., în batjocură) trăsură veche. ZAMFIRESCU: ***Cloşcăria** o porni din nou prin hârtoape* [alt citat decât cele 2 din corpus].
CORPUS:
ZAMFIRESCU – 2: *Conu Dinu îi împăcă pe toţi, făgăduindu-le să puie caii la o **cloşcărie** de braşoveancă, în care intra toată corabia lui Noe.*

23. COLIBIOÁRĂ s.f. [4 dicţionare; 12 citate].
DEX, DEXI, NDU, DM, DL, ŞĂIN.: –
DA: s.v. *colibă*; Diminutiv de la *colibă*; DOSOFTEI [v. corpus].
SCRIBAN: Colibă mică.
CADE: Diminutiv de la *colibă*. SLAVICI [v. corpus].
TDRG: Diminutiv.
CORPUS:
DOSOFTEI – 4: *Şi la **colibioara** sa n-avea nemică, fără numai trupul său.*
GORJAN – 2: *Nu e de cuviinţă a şedea singură în **colibioara** ei.*
LEGENDE POP. – 2: *Cum zări **colibioara**, se şi apropie de dânsa şi intră înăuntru.*
EMINESCU – 1: ***Colibioara** cea de trestii.*
SLAVICI – 1: *El îşi cumpărase o vie, şi acum se gândea să-şi mai zidească şi o casă, pentru ca la vreme de bătrâneţe să se poată retrage în **colibioara** lui, cum avea el obiceiul de a-şi numi viitoarea casă* [acelaşi citat în CADE].
TEODOREANU – 1.
REBREANU – 1: *Un bordei mare, de bârne groase, înconjurat de **colibioare** mai modeste.*

24. COMICÉSC, -EASCĂ adj. [2 dicţionare; 4 citate].
DEX, DEXI, DM, DL, SCRIBAN, CADE, ŞĂIN., TDRG: –
NDU: (Înv.) Comic. BUDAI-DELEANU [v. corpus].
DA: s.v. *comic*. Comic. DOC. (a. 1799): *Se desfătează cu dulceaţa cetirii acestui romanţ mic **comicesc**.*
CORPUS:
BUDAI-DELEANU – 2: *Soiul acestor feliu de alcătuiri să cheamă **comicesc**, adecă de râs.* | *Izvodiri **comiceşti*** [acelaşi citat în NDU].
SCAVINSCHI – 1: *Întâmplare **comicească**.*
CĂRTĂRESCU – 1: *Tragodie **comicească** în cinci perdele.*

25. COMPROMETARISÍ vb. IV. [1 dicţionar; 2 citate]
DEX, DEXI, NDU, DM, DL, SCRIBAN, CADE, ŞĂIN., TDRG: –
DA: A compromite. ALECSANDRI [v. corpus].
CORPUS:
RUSSO – 1: *Eu mă grăbesc a vă face ştiut această **comprometarisire**, ca unul ce întotdeauna am fost şi sunt al dv. iubitor...*
ALECSANDRI – 1: *Să-ţi dau pace, după ce m-ai **comprometarisit**?* [acelaşi citat în DA].

BDD-A563 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:34 UTC)

LA LEXICOGRAPHIE ACTUELLE ET LES CORPUS ÉLECTRONIQUES
Le traitement des archaïsmes et régionalismes dans DEX

(Résumé)

Dans l'article on se préoccupe de la possibilité de recourrir aux corpus des textes électroniques pour améliorer la pratique lexicographique du roumain. Le cas étudié est celui des archaïsmes et mots régionaux dans DEX.

Mots-clé: lexicologie, lexicographie, corpus électroniques, archaïsmes, régionalismes.
Cuvinte-cheie: lexicologie, lexicografie, corpusuri electronice, arhaisme, regionalisme.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti", Bucureşti, Calea 13 Septembrie, nr. 13

Mihaela Marin

CONSIDERAȚII ASUPRA LEXICOGRAFIEI BILINGVE ROMÂNO-PERSANE

Alcătuirea unor dicționare ale limbii persane, explicative, bilingve şi chiar multilingve de tip comun are tradiție milenară. Numărul lor este greu de stabilit deoarece manuscrise se descoperă destul de des, iar aria lor de răspândire duce din India în Turcia sau în Asia Centrală ca să ne referim la depozitele de manuscrise existente în marile biblioteci europene şi care nu sunt în totalitate inventariate[1].

Un monument al lexicografiei persane este *Loqat-e fors* sau *Loqat-e nāme* al lui Asadi Tusi, alcătuit în secolul al XI-lea (tipărit pentru prima dată de Paul Horn în 1897, după un manuscris din secolul al XIX-lea, păstrat la Vatican) şi care conține circa 2 300 de cuvinte culese nu numai din izvoare scrise ci şi din vorbirea curentă sau din terminologia meşteşugărească[2].

Dicționarul amintit a reprezentat un model de urmat pentru mulți lexicografi, care l-au îmbogățit ulterior. Aceşti autori sunt originari din diferite provincii ale Persiei, iar în perioada de decădere a literaturii persane clasice (când centrul de greutate al acesteia se mută în India sub influența Marilor Moguli) interesul pentru dicționarele explicative ale limbii persane va fi mare, fiindcă aceasta va deveni limba de curte vorbită şi de nenativi.

[1] De fapt, în iranistică se consideră că au existat peste două sute de mii de titluri de dicționare explicative. Profesorul rus M.P. Salemann, într-un studiu din 1888, legat de dicționarul *Mear-e Jamali* menționează titlurile a 161 de astfel de lucrări, iar filologul iranian Said Nafisi, în prefața la dicționarul *Farhang-name-ye fārsi* sau *Fanudsar*, publicat începând cu 1938, completează lista cunoscută până atunci. În introducerea la *Farhang-e fārsi*, Mohammad Mo'in, la capitolul *Dicționare persane*, vol. I, Teheran, 1995, 39–43, menționează alte lucrări lexicografice elaborate în India şi Iran.

[2] V. Bageacu, *Curs de istoria lexicografiei persane*, note de curs.

BDD-A563 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:34 UTC)